

*(Közép-európai) érdekérvényesítés
az Európai Unióban
A Visegrádi Együttműködés
25 éve*

**(Közép-európai) érdekérvényesítés
az Európai Unióban
A Visegrádi Együttműködés 25 éve**

SZTE ÁJTK NRTI
Szeged
2017.

A

(Közép-európai) érdekérvényesítés az Európai Unióban

A Visegrádi Együttműködés 25 éve

című konferenciát a Szegedi Tudományegyetem Állam- és
Jogtudományi Kar Nemzetközi és Regionális Tanulmányok Intézete

és a Europe Direct Szeged iroda szervezte

2016. november 17-én.

Készült a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Nemzetközi és Regionális Tanulmányok Intézetében,
az Európai Unió támogatásával.

A kiadvány az Európai Unió támogatásában részesült.
Ez a kiadvány a szerző nézeteit tükrözi, és az Európai Bizottság nem
tehető felelőssé az abban foglaltak bármilyen felhasználásáért.

Szerkesztő: Szekeres Ildikó

ISBN 978-963-306-561-7

ISSN 2064-4639

Nyomdai kivitelezés: Innovariant Nyomdaipari Kft.

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	7
-------------------------	----------

A közép-európai együttműködés szerepe az európai integrációban.	11
--	-----------

V4-ek: közös érdekek, közös kihívások – közös érdekérvényesítés?.	23
--	-----------

A konferencia kerekasztal-beszélgetésén elhangzott hozzászólások fordítása:	43
Dr. Trócsányi László	43
Michał Seweryński	46
Karel Klíma	50

Dr. Fejes Zsuzsanna¹

Előszó

A Visegrádi Négyek 2016-ban ünnepelték az együttműködés megalapításának 25. évfordulóját, amelynek alkalmából a Europe Direct Szeged európai uniós információs központ a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Nemzetközi és Regionális Tanulmányok Intézetének közreműködésével tematikus konferenciát szervezett „(Közép-európai) érdekérvényesítés az Európai Unióban – a Visegrádi Együttműködés 25 éve” címmel 2016. november 17-én.

A Visegrádi Együttműködés 1991-ben alakult meg az akkori három rendszerváltó ország vezetőinek – Antall József magyar kormányfő, Václav Havel csehszlovák és Lech Walesa lengyel államfők – együttműködési szándékával, majd később a Csehszlovák Szövetségi Köztársaság 1993-ban történt kettéválásával az együttműködés négszereplőkre bővült.

A ma már Visegrádi Négyek (V4) néven emlegetett közép-európai regionális kooperáció eredetileg – az alapító nyilatkozat szerint – a politikai, gazdasági és kulturális együttműködés új formáinak létrehozására

---

¹ Egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Nemzetközi és Regionális Tanulmányok Intézet

fókuszált. Ezek a kezdeti célkitűzések a demokratikus átmenet elősegítésére, a korszerű piacgazdaság kialakítására, valamint az euroatlanti – EU- és NATO – csatlakozás megvalósítására irányultak. Az EU-csatlakozást követően a felek 2004-ben megújították az együttműködést, ezt követően pedig a kooperáció húsz éves fennállásának alkalmából 2011-ben aláírták a „Pozsonyi Nyilatkozatot”. Ebben a Visegrádi Négyek megerősítették elhatározásukat a további kölcsönös együttműködés folytatásáról, amely egy erős és demokratikus Európa elérését célozza, valamint közös álláspont kialakítására és véghezvitelére törekszik globális szinten a béke és a fenntartható fejlődés kérdésében.

A V4-ek modern huszonegyedik századi államok, amelyek tisztában vannak a demokrácia és a jogállamiság valamennyi kritériumával, tiszteletben tartják az uniós jogrendet, emellett stabil kormányokat és gazdasági növekedést tudnak felmutatni. A V4 csoport célja tehát az, hogy hatékonyan tudja képviselni a közép-európai érdekeket, és a négy ország közösen, konstruktívan járuljon hozzá az Európai Unió sikeréhez.

A visegrádi országok együttműködésének hangsúlya a 2015-ben kicsúcsosodó migrációs válság óta, majd a Brexit és az Európai Unió belső reformfolyamatának közelmúltbeli megindulása nyomán a politikai dimenzió irányába tolódott el. Ahogyan Áder János köztársasági elnök fogalmazott a V4 országok államfőinek 2016. évi, délkelet-lengyelországi Rzeszówban megrendezett csúcstalálkozója utáni nyilatkozatában: ...a V4 legújabb kori történelmének legmeghatározóbb fogalma a szabadság (...) „egymásra figyelve, egymástól tanulva jutottunk el napjainkig”. 2016-ban azonban új fogalomra helyeződik a hangsúly, amely az európai jövő középpontjában áll: „saját országunk, a V4-ek biztonsága, valamint Európa, az Európai Unió biztonsága (...) ebben a kérdésben is legalább olyan következetes magatartásra lesz szükség a következő hónapokban és években, mint amilyen következetes

magatartást tanúsítottunk a szabadságért folyó küzdelemben az elmúlt negyven évben.”²

Mára már valamennyi V4 ország betöltötte az Európai Unió Tanácsának soros elnöki tisztségét, senki sem vitathatja el régióink hozzáadott értékét Európában. És bár elsősorban régióink sikere az érdekünk, mindez csak a nyugat-európai tagállamokkal való jó kapcsolatok ápolásával és fenntartásával érhető el.

A kötet alapjául szolgáló konferencia tematikája az együttműködés különböző dimenzióit, a regionális és tagállami érdekérvényesítés lehetőségeit és korlátait, az országcsoport hatékony működésének kérdéseit és napjaink kihívásaira adott válaszait tekintette át a téma legjelesebb szakértőinek segítségével.

---

² Magyar Távirati Iroda, MTI, 2016. október 15.

*Dr. Martonyi János*³

A közép-európai együttműködés szerepe az európai integrációban

1925-ben Bécsben Hantos Elemér, magyar pénzügyi szakember, gondolkodó, korábbi pénzügyi államtitkár megalapított egy szervezetet, amelyet Mitteleuropäische Wirtschaftstagung-nak, Congrès économique de l'Europe centrale-nak nevezett el. Célja az volt, hogy a felbomlott Osztrák-Magyar Monarchia utódállamai között egy erőteljesebb gazdasági együttműködést, gazdasági integrációt építsen ki fokozatosan, különböző állomásokon keresztül, és ezzel helyreállítsa azt a gazdasági egységet, ami kereskedelmi, közlekedési, infrastrukturális és minden egyéb szempontból évtizedeken keresztül jól működött. A cél tehát alapvetően gazdasági volt. Földrajzilag az első megközelítésben az utódállamokra terjedt ki, tehát Ausztriára, Magyarországra, Csehszlovákiára, Romániára és Jugoszláviára. Fenntartotta a lehetőséget, hogy ez a közép-európai integráció később lépéseket tegyen Németország felé, vagy esetleg tovább is. Hantos Elemér elképzelése szerint először egy árfolyam stabilizációt kell végrehajtani, fokozatosan közös pénzt kell bevezetni, ezt követően pedig meg kell teremteni egy vámuniót. Érdekes módon ő fordítva képzelte el, mint ahogyan az egyébként az európai integrációban megtörtént.

---

3 Magyarország volt külügyminisztere, professor emeritus, Szegedi Tudományegyetem

Infrastrukturális fejlesztések, a vasúti és folyami közlekedés integrációja, valamint a postaszolgáltatások centralizációja jelentették a gazdasági integráció harmadik területét.

Szintén 1925-ben egy Coudenhove-Kalergi nevű osztrák gróf megalapította a sokkal ismertebb Páneurópai Uniót, azzal a célkitűzéssel, hogy létrejöjjön egy politikailag egységes Európa. A „mitteleuropäische” elképzelés alapvetően a gazdasági szférából indult, a Páneurópa Unió viszont politikai célt tűzött ki maga elé és ennek a gyökerét Richard Coudenhove-Kalergi szerint a német-francia megbékélésnek kell alkotnia, és ebből kell egy páneurópai, tehát összeurópai politikai együttműködést, sőt uniót felépíteni.

A Páneurópai Uniónak létrejöttek különböző nemzeti szekciói, köztük a magyar, amelynek természetesen tagja volt Hantos Elemér is. Tehát más volt a geográfiai tér, más volt a kiindulópont, de voltak közös elemek. Ugyanakkor a két koncepció, a két elképzelés versengett is egymással. Hantos Elemérnek például feltették a kérdést, hogy ő voltképpen melyiket akarja: a közép-európai együttműködést vagy pedig egy európai, páneurópai integrációt. Hantos elképzelése az volt, hogy először jöjjön létre a Mitteleuropäische Wirtschaftstagung által szorgalmazott közép-európai, alapvetően gazdasági integráció, és azután ez bővüljön tovább. Első célpont nyilván Németország, majd kialakulhat egy olyan páneurópai együttműködés, amely bizonyos regionális elemeket is hordoz. Tehát a közép-európai együttműködés tartsa meg önálló arculatát, de legyen egy nyugat-európai csoport is, alapvetően Németország, Franciaország, Belgium és Luxemburg részvételével, és legyen adott esetben egy balti, skandináv csoport is. Hantos Elemér tehát végső soron egy regionalizált Páneurópát képzelt el, amely megvalósítja Coudenhove-Kalergi Páneurópai Uniójának a végső célját, egy politikailag egységes Európa megteremtését.

Mindezeket az elképzeléseket maga alá temette a történelem. Elsősorban a '30-as évek elején a náci Németország megjelenése, aztán a II. világháború, majd pedig egy olyan világrend, ami minden szempontból kettévágta mindazokat az elképzeléseket, amelyek akár egy közép-európai vagy egy páneurópai együttműködés megteremtésére vonatkoztak. Közben egyéb fontos események is lezajlottak: a Párizsi Egyezmény megkötése és ezzel az Európai Szén és Acél Közösség létrejötte.

Aztán történt egy kiemelkedően fontos esemény, ami döntő hatást gyakorolt az európai és globális fejleményekre: az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc. Ez adott ugyanis egyértelmű üzenetet arra nézve, hogy a szovjet fenyegetés kézzelfogható, nem távoli absztrakt geopolitikai kategória, hanem ténylegesen számolni kell vele. Később, 1968-ban Prágában tovább erősödött ez az üzenet. Nem kétséges, hogy az európai integrációs elképzelések megvalósításának folyamatát lényegesen felgyorsította az 1956-os forradalmunk.

Az 1989-90-es rendszerváltozás idején nem sokat tudtunk Hantos Elemerről, Coudenhove-Kalergi valamivel ismertebb volt. De nagyon gyorsan szembesültünk azzal az alapvető kérdéssel, hogy közép-európai együttműködést akarunk elsősorban vagy pedig az európai integrációhoz szeretnénk csatlakozni. Az akkori válasz teljesen egyértelmű volt a második lehetőség javára. Ugyanakkor nagyon fontosnak tartottuk a közép-európai együttműködés megteremtését, ha úgy tetszik, felélesztését is. Sokak véleménye szerint ez döntően külső tényezők következménye volt. Elsősorban meg akartuk könnyíteni az európai, euroatlanti integrációk felé történő közeledésünket. De a külső tényezők terén Brüsszel mellett Moszkvát is meg kell említenünk, hiszen az egyik első szempont és célkitűzés az volt, hogy leépítsük a régebbi struktúrákat, a KGST-t, a Varsói Szerződést. E kettős célkitűzés együttműködést igényelt az élenjáró országok között.

De ezeken túlmenően volt egy sokkal fontosabb és sokkal mélyebb szempont is. Az ugyanis, hogy ezek az országok – alapvetően

Visegrádról van szó, de ez mindig egy kicsit tágabb értelemben értendő – történelmi választás elé kerültek. Azt kellett eldönteniük, hogy melyik hagyományt, melyik örökséget kívánják folytatni. Akarják-e folytatni a megelőző évtizedekben elfojtott, leszorított konfrontációs kultúrát, akarják-e folytatni a feszültségeiket, a konfliktusait, vagy pedig meg akarnak teremteni egy jelentős részben új együttműködési, kooperációs kultúrát. A válasz teljesen egyértelmű és történelmi jelentőségű volt: az utóbbi mellett döntöttek. Elhatározták, hogy a kooperációs kultúra irányában fognak elindulni. A többoldalú együttműködés arra is alkalmas, hogy a meglévő konfliktusokat, feszültségeket, a történelmi örökségünk nehezebb elemeit általa enyhítsük. Ez az elképzelés később a gyakorlatban is beigazolódott.

Innen adódik a következtetés, hogy a Visegrádi Együttműködés voltaképpen nem volt más, mint egy szellemi, kulturális, spirituális érzületnek, egyfajta közép-európai identitásnak a politikai és gazdasági együttműködésbe történő átfordítása, átalakítása. Mindenesetre, ha Közép-Európát definiálni akarjuk, akkor ezt nem tudjuk megtenni földrajzi alapon, hiszen nem tudjuk pontosan, hogy hol vannak a határai. A svájciak is közép-európainak vallják magukat, és akkor még nem említettük a lehetséges északi vagy déli kiterjedést. Csak kevesen tudnak róla, hogy a Közép-Európai Kezdeményezés elnevezésű szélesebb együttműködésnek összesen végül tizennyolc tagja lett. Tehát, ha Közép-Európa lényegét akarjuk megragadni, akkor azt valahol a szellemi, kulturális szférában kell keresnünk. Saját régi meghatározásom lényege az, hogy Közép-Európa Európa része. Tehát hordozza mindazokat az elemeket, tulajdonságokat, amelyeket Európa hordoz, csak egy kicsit sűrűbben, egy kicsit intenzívebben, egy kicsit magasabb fordulatszámmal. Itt még több a vallás, még több a nyelv, még több a történelmileg örökölt feszültség, még inkább rá vagyunk kényszerítve az együttélésre. Itt a kereszteknek is különböző formátumuk van és a holokauszttól itt volt a legtöbb zsinagóga. Itt nagyon sok az aggodalom, nagyon sok a szorongás. Itt sok a mélabú, de nagyon sok a humorérzés is. Sok

a komplexusunk, és a kisebbségi érzés gyakran átcsap felsőbbrendűségi komplexusba. Ugyanakkor van egy különleges találatosság, egy különleges kreativitás is. Véleményem szerint tehát valamiféle közép-európai identitás, közös kulturális örökség mégiscsak létezik.

Ami Visegrádot illeti, bátran állíthatjuk, hogy a huszonöt év a lényegét illetően sikertörténet. Voltak kudarcok is, de összességében véve ez a negyed évszázados együttműködés kiállta az idő próbáját, és kiállta a próbatételeket is, amelyek közül néhányat majd még röviden említek. Az is érdekes, hogy ennek a huszonöt évnek a nagyobb része az Európai Unió kívül zajlott le, és csak közel a fele következett be már az európai uniós tagság után. Ezt azért fontos megemlíteni, mert 2004. május 1-jén visszatértünk ahhoz a bizonyos „Mitteleuropa – Páneurópa” ellentét-párhoz. Miután mindannyian az Európai Unió tagjai lettünk, felmerült a kérdés, hogy mit kezdjünk a mi közép-európai együttműködésünkkel, mit kezdjünk Visegráddal? Még olyan hangok is hangzottak, hogy ez az együttműködés így voltaképpen már betöltötte feladatát és nincs már szükség rá.

Volt ennek az együttműködésnek egy nagyon fontos eleme: a Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodás, ami voltaképpen Hantos Elemérnek a gazdasági integrációval kapcsolatos elképzeléseit vagy azoknak egy részét valósította meg. Nyilvánvaló volt, hogy miután megszűnt a KGST, ami többoldalú kereskedelmi rendszerként egyébként sohasem működött, valamit tenni kellett, hiszen a közép-európai országok közötti kereskedelmi, gazdasági kapcsolatok gyengék voltak. És ha erre még rátelepítettünk volna egy általános szabályoknak megfelelő vám és egyéb kereskedelmi akadályrendszert, akkor ezek a kapcsolatok végképp elsovadtak volna. Következésképpen nagyon gyorsan kellett lépniük és meg kellett kötniük ezt a Szabadkereskedelmi Megállapodást. Ezt egyébként többen évekkal később az uniós tagság alternatívájaként ajánlották nekünk. Igen jelentős nyugat-európai politikai tényezők is meglepődtek, amikor közöltük velük, hogy köszönjük

szépen a tanácsot, de ezt a megállapodást mi már rég megkötöttük. Végül 2004. május 1-jén a Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodás hatálya megszűnt, hiszen elvesztette az értelmét. Nem így a Visegrádi Együttműködés.

A Visegrádi Együttműködés ugyanis tovább folyt, és közben ráébredtünk arra, hogy az érdekérvényesítésnek egy új, az eddigieknél fontosabb terepnuma van a kezünkben, mégpedig az, hogy ennek a régiónak, ennek a térségnek gazdasági, politikai érdekeit az integráción, az Unión belül érvényesítsük. Ez így is történt. A Visegrádi Együttműködés tehát ilyen szempontból is sikeres volt és ma is az.

Példaként legtöbbször a többéves pénzügyi keret kialakítására szoktunk hivatkozni, ahol a kezdeti elképzelés lényegesen rosszabb, kedvezőtlenebb volt a közép-európai országokra nézve, mint az, ami aztán később elfogadást nyert. Nagyon koordinált, nagyon jól szervezett együttműködés volt, melynek eredményeképpen ezek az országok jártak a legjobban, mindenekelőtt a kohéziós források elosztásánál. Köztük is talán a legjobban Magyarország.

Természetesen voltak, vagy lehettek volna érdekellentétek is, hiszen egy adott kereten kellett osztoznunk. Mi annak idején azonban elhárítottuk az érdekellentéteket, és mindig a közös nevezőt kerestük, a mindenki számára kedvező közös eredmény elérésére törekedtünk. Olyan erős volt az összetartozási érzés a visegrádi országok között, hogy amikor egyébként az objektív érdekeink nem feltétlenül estek volna egybe – pl. a közös mezőgazdasági politika esetében –, akkor is sikerült együttműködnünk, és akkor is alapvetően a közös érdekek kerültek előtérbe. Tehát ami köztünk van, az mégiscsak több, mint egy meghatározott pillanathoz kapcsolódó gazdasági érdek.

Később jöttek a próbatételek. Nem kétséges, hogy az orosz agresszió és mindaz, ami azt követően történt, jelentős megosztó tényezőként

merült fel a Visegrádi Együttműködésen belül, elsősorban Lengyelország és Magyarország között. Sokan úgy fogalmaztak, hogy visszatért a történelem. Nagyon érdekes volt megfigyelni akkor a főáramú nyugati sajtót, amelyik ennek kapcsán többszörösen is eltemette a Visegrádi Együttműködést, amit egyébként korábban észrevenni is alig volt hajlandó. Ez a konfliktus legalább felhívta ránk a figyelmet, és észrevették, hogy vagyunk. A valóságban a Visegrádi Együttműködés jól kiállta ezt a próbatételt és világossá vált az, hogy eltérhetnek az érzékenységek, eltérőek lehetnek a biztonságpolitikai és gazdasági érdekek is, de ezeket mindig át lehet hidalni és megfelelő kompromisszumot lehet és kell kötni.

A történelem visszatérése egy másik elemet is magával hozott: a közép-európai térség geopolitikai, biztonságpolitikai szempontból történő rendkívüli mértékű felértékelődését. Korábban elfelejtettek minket, már nem voltunk érdekesek. A Krim elfoglalása és a kelet-ukrajnai megyék felének, egyharmadának a döntően külső erők által történő elfoglalása ráébresztette a világot arra, hogy ez a régió mégiscsak fontos. A baltikumiak és a lengyelek közvetlen veszélyeztetettségét éltek át, ami szintén a térség előtérbe kerülését hozta magával.

A bevándorlási válság szintén ráirányította a figyelmet az egész világ előtt, hogy Közép-Európa valamilyen, a konkrét gazdasági, politikai érdekeken túllépő okból is összetartozik. Ez az erős kohéziós tényező talán nem is érthető kívülállók számára. A bevándorlási válságnak nagyon sok negatív következménye van, és nyilván lesz is még. De az biztos, hogy bennünket és a világot is ráébresztett erre az összetartozásra. Izgalmas intellektuális kérdés az okok feltárása. Gyakran kritizáltak bennünket azzal, hogy számunkra az Európai Unió alapvetően egy közös kassza, egy kifizetőhely, ahova elmegyünk és felvesszük a pénzt. Bebizonyosodott, hogy ennek pont az ellenkezője az igaz. Valamilyen okból ezeknek az országoknak fontosabb az európai kulturális örökség,

az európai identitás, melynek létezése akkor is egyértelmű, ha a nemzeti identitás azt megelőzi.

Ennek oka elsősorban az, hogy Közép-Európa térségét európai mivoltában, európai identitásában döntően kívülről érték a támadások. A magyar népesség kétharmada elveszett a tatárjárásban, kétszáz évig harcoltunk az Oszmán Birodalom ellen. És tudtuk, hogy ha elveszítjük a keresztény európai identitásunkat, akkor elveszítjük a nemzeti identitásunkat, sőt a létünket is. Tehát a nemzeti identitás és az európai identitás, az Európához való kapcsolódás a mi esetünkben szorosan összefonódott, és most is összefonódik egymással. Ezért fontosabb nekünk az európai kulturális örökség, és ezért is állunk ki ezért határozottabban.

A politika mögött tehát adott esetben igenis vannak ehhez hasonló, mélyen fekvő kulturális identitással összefüggő tényezők. Emiatt kapunk kritikákat is, vagyis Visegrád megjelent egyfajta negatív összefüggérendszerben a világ előtt. És arra is történnek, történtek kísérletek, hogy a visegrádi kohéziót a bevándorlás kérdésére szűkítsék le, ami nyilvánvalóan nem helyálló.

Az együttműködés valóban működik. Közben nem egyszerűen megünnepeztük a huszonöt éves évfordulót, hanem kidolgoztuk a következő huszonöt év új programját infrastrukturális területen, az energia, a digitalizáció és a tőkepiacok kezelésének területén is. Természetesen a jövőben még többet is tehetünk, s nagy hiba egy-két alapkérdésre leszűkíteni a Visegrádi Együttműködést.

A következő kihívás a brit népszavazás volt, melynek legalább két hatása van a közép-európai együttműködésre és Közép-Európára általában. Az egyik az, hogy elvesztettünk egy szövetségest. A másik az, hogy nagyon hangsúlyozottan felértékelődött a régió, mind gazdasági, mind pedig geopolitikai szempontból. Az európai integráció folyamatának ez a fajta keletre történő elmozdulása már huszonöt éve tart, hiszen már

a német egyesítéssel megindult. Ezt nagyon jól, nagyon szimbolikusan kifejezte a német fővárosnak Bonnból Berlinbe történő áthelyezése is. De most ez a folyamat megy tovább, mert ha a britek kíválnak, akkor Németország óhatatlanul erőteljesebben fog fordulni Közép-Európa, a hatvanötmillió visegrádi piac gazdasági és szellemi erőforrásai felé. Következésképpen az egész európai integráció fókusza, súlypontja egy kicsit kelet felé helyeződik, tehát Közép-Európa ilyen szempontból fel fog értékelődni. A térség szempontjából ez lesz a Brexitnek a másik jelentős következménye.

Lesznek a következő esztendőekben további komoly kihívások. A közép-európai útkeresés, helykeresés is jelentős mértékben attól fog függeni, hogy miként alakulnak az általános európai folyamatok. Részletes ismertetésre a jelenlegi keretek nem alkalmasak, de az nagyon valószínű, hogy el fog indulni egy bizonyos differenciációs folyamat. Számunkra létkérdés, hogy ez a belső differenciáció, azaz a rugalmasságnak egy erőteljesebb érvényesítése ne forduljon át fragmentációba. Ne öltön legfőképpen olyan regionális dimenziót, ami falakat emelhetne a különböző régiók, ha úgy tetszik „kelet és nyugat” vagy akár „dél és észak” közé.

Egy másik kérdés, ami ezzel összefügg, de nem azonos vele, hogy az egész európai integráció milyen irányba mozdul előre. Vannak, akik azt mondják, hogy most itt az alkalom, előre kell lépni egyértelműen egy föderális Európa megteremtése irányába, és ilyen értelemben véve újra kell gondolni az alapszerződéseket, sokkal komolyabb, erőteljesebb hatásköröket kell áttelepíteni az integrációs szervezetbe. Vannak, akik ennek pont az ellenkezőjét állítják: szerintük a hatásköröket le kell bontani, vissza kell terelni a tagállamok felé. Azon túl, hogy a két megoldás egymással diametrálisan ellentétben áll, egyik sem lehetséges az alapszerződések lényegi módosítása nélkül.

Azután van egy harmadik álláspont is: Hubert Védrine-től kezdve sokan mondták, írták, hogy tartsunk szünetet. Jómagam is azt a nézetet

képviselem, hogy soha nem szabad egy válságsorozat által előidézett pánikhangulatban stratégiai döntéseket hozni. Van egy régi példa, mely szerint a biciklit azért kell hajtani, mert különben eldőlnék. Nem biztos, hogy így van: le lehet szállni, oda lehet támasztani egy fához, vissza lehet nézni az útra, előre lehet nézni, hogy mi van előttünk. El lehet gondolkozni. Nevezhetjük ezt reflexiós periódusnak, amikor nem kell az adott hangulatban döntéseket hozni. Számunkra itt, Közép-Európában nagyon fontos, hogy ne következzen be az integrációs szintek eltéréseit megmerevítő változás. Korábban többször beszéltek a többsebességes vagy kétsebességes Európáról. Szerintem sosem sebességről volt szó, legalábbis az euró-övezet létrejötte óta, inkább szintekről. Nekünk, közép-európaiaknak nagyon fontos, hogy ezek a szintek ne legyenek állandóak, ne merevedjenek meg, és ne terjedjenek ki az együttműködés, a közös politikák minden területére. Egy változó geometriát lehet elképzelni, melynek az a lényege, hogy egyes területeken egyesek messzebbre mennek, más területen pedig mások mennek messzebb. Nincs állandó kettéosztottság, vagy többfelé osztottság olyan intézményileg megteremtett falakkal, amelyek aztán az átjárást, az átlépést, netán a továbblépést megnehezítik vagy lehetetlenné teszik.

A jövőben Közép-Európa szerepe nem csökkeni, hanem nőni fog, csakúgy, mint a közép-európai együttműködés jelentősége, funkciója, feladatai. A Mitteleuropa és a Pánerurópa közötti választás megszűletett. Mitteleuropa Pánerurópa része, de egy kicsit sajátos része. Nem véletlen, hogy a lengyel és a magyar közvélemény tartja a huszonheteiken belül a legerőteljesebbnek az Európához történő lelki vagy tudati kapcsolódását.

Közép-Európának tehát különleges szerepe és egyben felelőssége lehet: ez pedig az, hogy maga is élére álljon Európa megújításának, újraélesztésének és betöltsük azt a szerepet, amiről egyébként nagyon régen, huszonöt évvel ezelőtt álmodoztunk, hogy mi leszünk az európai fejlődés új energiaforrása gazdaságilag és minden más szempontból. Aztán az álmodozások kora megszűnt, mert rájöttünk, hogy ez a dolog sokkal

bonyolultabb, sokkal nehezebb, sokkal fáradtságosabb, sokkal lassabb, mint elképzeltük. De most egy kicsit talán megint visszaszökött ez az álmodozások kora annyiban, hogy úgy érezzük: ha gazdaságilag nem is mi vagyunk az egyetlen új energiaforrás, mégis van bennünk valami olyasmi, van valami speciális tudatállapot, valami speciális szellemi, spirituális örökség, ami nekünk különleges szerepet és felelősséget adhat ebben a következő néhány éves, de leginkább néhány évtizedes újrateremtési, megújítási folyamatban.

V4-ek: közös érdekek, közös kihívások – közös érdekérvényesítés?

A több mint huszonöt éves Visegrádi Együttműködés a nemzetközi rendszer változásának egy olyan időszakában született meg és tevékenykedik, amikor (1) a Szovjetunió felbomlását követően keletkezett hatalmi vákuumot új nagyhatalmak töltik be (főleg az ázsiai térségből), amikor (2) ennek következtében Európa és Amerika világhatalmi szerepének relatív csökkenését figyelhetjük meg, s amikor (3) a nemzetközi rendszer a multipolaritás felé halad.⁵ Az elmúlt negyedszázadban – de különösen 2004 óta – a Csehországból (CZ), Lengyelországból (PL), Magyarországból (HU) és Szlovákiából (SK) álló Visegrádi csoport közismert regionális együttműködési fórummá vált a nemzetközi közvélemény számára. Ez akkor is igen fontos eredmény, ha alighanem azoknak is igazuk van, akik szerint a V4 márkanév sokkal jobban cseng a nemzetközi porondon, mint amennyit a mögötte álló teljesítmény valójában indokolna.⁶

---

4 Igazgató, Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Nemzeti Közszolgálati Egyetem

5 A nemzetközi hatalmi viszonyok változása, geopolitikai következmények. In: FINSZTER Géza, SÁBJANICS István (szerk.): Biztonsági kihívások a 21. században. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2017. 14. o.

6 Benjamin CUNNINGHAM: Visegrad's illusory union. [online] politico.eu, 2016. 09. 16. [2017. 07. 15.]

A megalakulásától kezdve mindvégig kormányközi alapon működő visegrádi együttműködés története három nagyobb szakaszra bontható. A leglátványosabb eredményeket produkáló 1991-1993 közötti éveket – melyek során a tagországok kiléptek a Varsói Szerződésből (VSZ), a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsából (KGST), illetve területükről kivonultak az ott állomásozó szovjet/oroszkatonai alakulatok – a régi rendszerek lebontásának időszakaként jellemezhetjük. A 1993-2004 közötti időszakban Csehországban, Lengyelországban, Magyarországon és Szlovákiában is az észak-atlanti és az európai együttműködési, illetve integrációs intézményekhez (a NATO-hoz és az Európai Unió-hoz) való csatlakozás volt a fő stratégiai cél, jóllehet – számos ok miatt – ezeknek a folyamatoknak a közös összehangolása korántsem volt olyan sikeres a V4-ek között, mint azt az együttműködés korabeli irányítói remélték. 2004 óta pedig az Európai Unión belüli együttműködés, illetve a kelet-közép-európai régió országaival való kooperáció vált a V4-ek stratégiai céljává.

Írásunk ez utóbbi időszakkal foglalkozik, s elsősorban azt vizsgálja: vajon mennyire lehet hatékony a visegrádi együttműködés és közös érdekérvényesítés a változó Európai Unión belül. Ennek érdekében röviden áttekintjük, hogy milyen nemzetközi hatalmi képességekkel rendelkeznek az említett országok a demográfia, a gazdasági és katonai képességek, illetve az ún. soft power képességek kategóriájába sorolt diplomácia és modellérték terén. Mivel az Unió jövőjéről folyó vitában a visegrádiak viszonylag határozottan a „nemzetállamok Európája” mellett tették le a voksukat (kevesebb integráció, több szuverenitás, kevesebb jogosítvány a nemzetek feletti intézményeknek, több jogosítvány a kormányközi intézményeknek)⁷, vagyis így látják megerősíthetőnek és visszaszerezhetőnek az EU nemzetközi pozícióját, azt feltételezzük,

---

7 A nemzetek Európája mellett érveltek a V4 államfői. [online] pestisracok.hu, 2016. 10. 14., [2017. 07. 15.]; KÓSA András: Orbánék különvéleménnyel készülnek az EU60-ra. [online] mno.hu, 2017. 03. 02. [2017. 07. 15.]; #V4Connects. A visegrádi csoport 2017/2018. évi magyar elnökségének programja. Külgazdasági és Külügyminisztérium, 2017. [online] kki.hu [2017. 07. 15.] 7-8. o.

hogy pontosan felmérték ennek a nemzetközi kapcsolatok terén várható következményeit is. Legfőképpen azt, hogy az általuk kívánatosnak tartott Európai Unióban az érdekérvényesítés során a jelenleginél is erőteljesebben érvényesülnek majd a tagállamok említett hatalmi képességei, illetve kevésbé érvényesülnek a szorosabb és mélyebb integrációból fakadó interdependenciák. Vagy röviden fogalmazva: nyíltabb és látványosabb lesz az Európai Unión belüli reálpolitika.

A nemzetközi hatalmi képességek áttekintése során a demográfia területén a népességszám alakulását és demográfiai trendeket, a gazdaság területén a GDP alakulását, a szóban forgó országok felzárkózási képességet és versenyképességi mutatóit, a katonai képességek terén a védelmi kiadásokat, a diplomácia területén a nemzetközi napirend meghatározásának képességét tekintjük át, a modellérték terén pedig azt vizsgáljuk, mennyire tekinthető vonzónak a V4-ek társadalmi modellje.

A V4-ek demográfiai adottságairól

A demográfiai adatok és előrejelzések szerint a V4-ek a világ és Európa demográfia szempontból kedvezőtlen adottságokkal és jövőképpel rendelkező részéhez tartoznak.⁸ A négy ország 64,4 millió lakosa az Európai Unió 12,77%-át teszi ki (CZ: 10,5 millió – 2,09%; PL: 38,6 millió – 7,65%; HU: 9,8 millió – 1,95%; SK: 5,4 millió – 1,07%), s ez az arány 2030-ra 12,35%-ra, 2050-re 11,28%-ra, 2100-ra 8,9%-ra csökken, amennyiben fennmaradnak a jelenlegi európai és regionális demográfiai tendenciák.⁹ Fontos jeleznünk, hogy a termékenységi ráta 2004-2015 között valamennyi visegrádi országban némileg növekedett

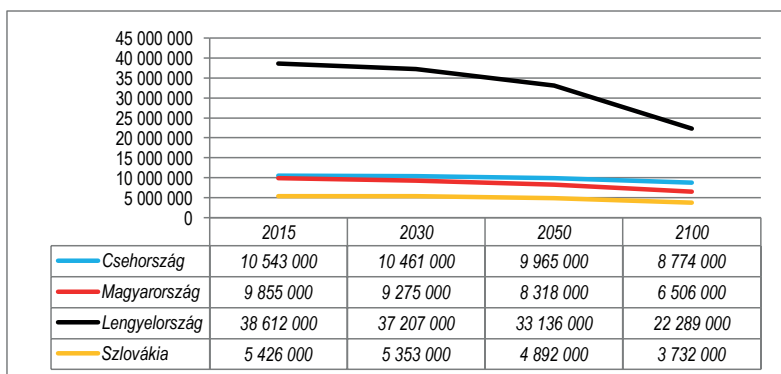
---

8 A demográfiai perspektívákról lásd KAPITÁNY Balázs, SPÉDER Zsolt: Hitek, tévhitek és tények a népességszökkenés megállításáról. In. JAKAB András, URBÁN László (szerk): Hegymenet. Társadalmi és politikai kihívások Magyarországon. Osiris Kiadó, Budapest, 2017. 177-191. o.

9 Mivel Nagy-Britannia 2019 márciusáig még az EU tagja marad, a demográfiai adatok esetében nem vettük figyelembe a Brexit következményeit.

(CZ: 1,23–1,43; PL: 1,23–1,3; HU: 1,28–1,44; SK: 1,25–1,37), de még mindenhol elég messze van mind a fenntartható demográfiai pályától, mind pedig a tényleges és tartós népszaporulatot biztosító 2,0–2,1-es mutatótól.

A népességcsökkenés következtében csökken a szülőképes korú nők jövőbeli létszáma (kevesebb gyerek születik) és csökken a munkaképes korú népesség létszáma is, vagyis növekszik az egy munkaképes korúra eső inaktív eltartottak száma, ami várhatóan tovább feszíti a nyugati jóléti intézményekhez képest elmaradottabb szociális intézményrendszert (társadalombiztosítás, nyugdíj-biztosítás). Külön probléma, hogy a szülőképes korú nők jövőbeli létszámcsökkenése következtében akkor is csökkenő születésszám várható, ha sikerül növelni a termékenységi rátát.

1. ábra: A népesség várható változása a V4 országokban 2015-2100

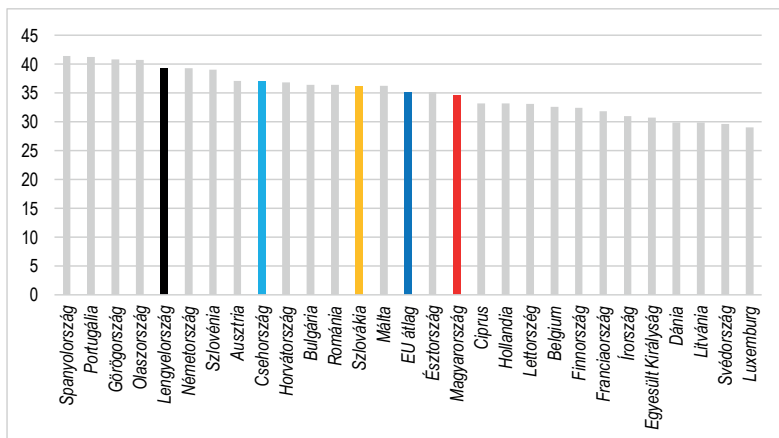
(Forrás: UN World Population Prospects, 2015. 19-21. o.)

A döntően az alacsony termékenységi rátából fakadó népességcsökkenést a visegrádi országokban tovább fokozza a munkavállalási célú elvándorlás.¹⁰ Bár a jelenség 2004 után eltérő mértékben és eltérő

10 Régióknak legnagyobb hátránya a szakképzett munkaerő elvándorlása Nyugat-Európába. [online] korkep.sk, 2017. 07. 11. [2017. 07. 15]

ütemben érintette a négy országot – leginkább Lengyelországot, legkevésbé Szlovákiát –, és Lengyelországon kívül regionális összevetésben egyik visegrádi ország sem tartozik a munkaerőt nagy számban kibocsátó országok közé, ha azonban tartós, nagy, illetve növekvő arányú marad a szakértelmiség és a képzett szakmunkások elvándorlása (brain drain és skill drain), az igen komoly kihívást jelenthet a V4-országok modernizációja szempontjából. Különösen akkor, ha az elvándorlás a társadalmak legadaptívabb és leginnovatívabb rétegeit érinti.

Az Európai Unió tagállamaihoz hasonlóan, a V4 országoknak is számolniuk kell társadalmuk elöregedésével. A legnagyobb változás e tekintetben is Lengyelországban várható, az ország ugyanis – ha fennmaradnak a jelenlegi trendek – Spanyolország, Portugália, Görögország, Olaszország és Németország mellett az EU egyik legidősebb társadalmává válhat, ahol a hatvan év felettiek aránya meghaladja a 39%-ot. A hatvan felettiek aránya Csehországban és Szlovákiában is az Európai Unió 35,1%-os átlaga felett lesz, s csupán Magyarországon lesz alacsonyabb.

2. ábra: A 60 év felettiek aránya az EU népességében (2050)
(Forrás: UN World Population Ageing 2015, 124-125 o.)

A népességsökkenés és a társadalom elöregedése csökkenti a munkaerő-állományt, visszafogja a megtakarítási rátát (mivel a középkorúak a leginkább megtakarító korosztály), kedvezőtlen hatással van a költségvetési egyenlegre (a magasabb nyugdíjkiadásokon és egészségügyi kiadásokon keresztül), összességben pedig jelentősen visszafoghatja a gazdaság növekedését.¹¹

Jóllehet hivatalosan valamennyi visegrádi ország a hazai termékenységi ráta emelésével, az ezt ösztönző család- és szociálpolitikai programokkal kívánja megállítani népességfogyását, aligha valószínű, hogy a V4-ek hosszú távon érintetlenek maradhatnak az afrikai demográfiai robbanás következtében várható, Európát érintő migrációs hullám hatásaitól. Hasonlóan a kontinens más országaihoz, Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia számára sem az a kérdés, hogy a jövőben több migráns érkezik-e (erre ugyanis egyértelmű igen a válasz), hanem az, hogy olyan személyek jutnak-e el országaikba, akiknek a nyelvtudása, képzettsége, kulturális háttere, továbbá hajlandósága lehetővé teszi a siker integrációt, illetve a munkaerőpiacra való belépést.

A V4-ek gazdasági teljesítményéről

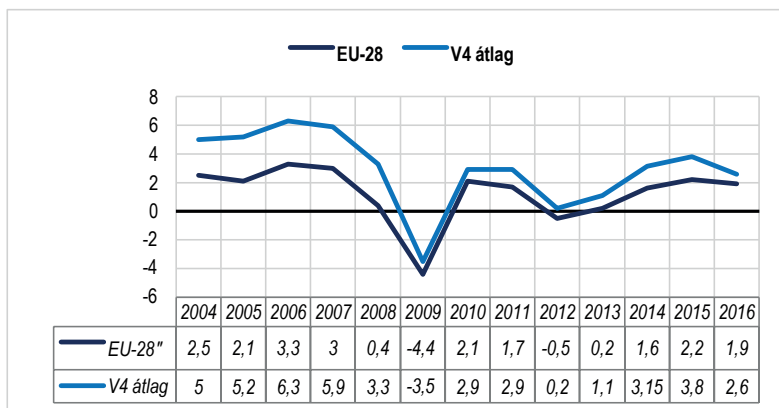
A nemzetközi kapcsolatok kortárs irodalmában szinte teljes a konszenzus a tekintetben, hogy a bipoláris világrend bukását követően a gazdasági teljesítmény vált a nemzetközi erőviszonyok egyik legmeghatározóbb tényezőjévé. Jó példa erre Németország és Japán esete, melyek bár nem atomhatalmak, s nem tagjai az ENSZ BT-nek sem, mégis kulcsfontosságú szereplői a világpolitikának és saját régiójuk nemzetközi kapcsolatainak. A gazdasági hatalomnak meghatározó szerepe van az Európai Unión belül is, annak ellenére, hogy az európai integráció tagállamai 1992 óta egész szabályrendszert alkottak ennek ellensúlyozására

---

¹¹ Az elöregedés hatása a gazdasági növekedésre. [online] szamvarazs.blogspot.hu, 2016. 01. 24. [2017. 07. 15.]

(EU szerződések). Amennyiben tehát a V4 országok érdekérvényesítési potenciálját kívánjuk meghatározni, érdemes megvizsgálnunk, hogy milyen gazdasági képességgel rendelkeznek.

A V4-ek vezetői országaik GDP-növekedése kapcsán gyakran hivatkoznak arra, hogy a négy ország az Európai Unió egyik legdinamikusabban fejlődő térsége. S kétségtelen tény, hogy a V4-ek növekedési üteme 2004 óta minden évben meghaladta az Unió átlagnövekedését.

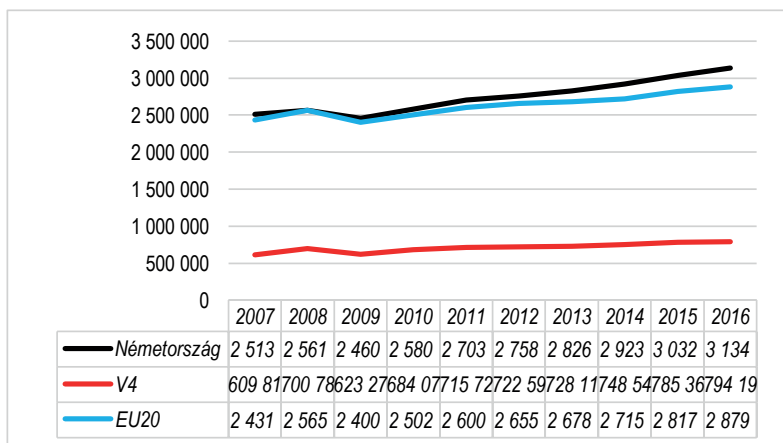
3. ábra: A GDP éves növekedési átlaga 2004-2016 között

(Forrás: Eurostat)

Közelebbről megvizsgálva azonban kitűnik, hogy a visegrádi országok teljesítményét e tekintetben elsősorban Lengyelország és Szlovákia növelte (a szlovák GDP éves növekedési átlaga 3,91%, a lengyelé 3,75% volt a 2005-2016 közötti időszakban), a cseh (2,52%) és a magyar (1,25%) gazdaság növekedése kevésbé.¹² Tény ugyanakkor az is, hogy a lengyel és szlovák gazdaság alacsonyabb fejlettségi szinttel lépett be az EU-ba, mint a két másik ország, ami szintén hozzájárult növekedésük látványosságához.

12 Forrás: Eurostat, Real GDP growth rate – volume, 2017

A V4-ek gazdasága 2004-es csatlakozásukkor együttesen az EU GDP-jének 3,3%-át tette ki, s 2016-ra ez az arány 5,5%-ra nőtt, vagyis napjainkban közösen – Hollandiát megelőzve – az EU hatodik legnagyobb gazdaságát adják. Ezt az első pillantásra igen szép eredményt több tényező is jelentősen árnyalja. Egyrészt, míg a V4 országokban több mint 64 millióan, Hollandiában 17 millióan állítják elő a nemzeti összterméket. Másrészt az Európai Unió gazdaságai közötti nagyságrendi különbségeket igen jól szemlélteti, hogy a német gazdaság GDP-teljesítményét az Unió kisebb országai közül csupán húsznak az együttes összterméke teszi ki. Ha az egyes országok V4-en belüli részesedését vizsgáljuk, akkor Lengyelország a 2004-es 49%-ról 2016-ra 53%-ra, Szlovákia pedig 8%-ról 10%-ra növelte részesedését, míg Csehországot 23%-ról 22%-ra, Magyarországot pedig 20%-ról 14%-ra csökkent.¹³

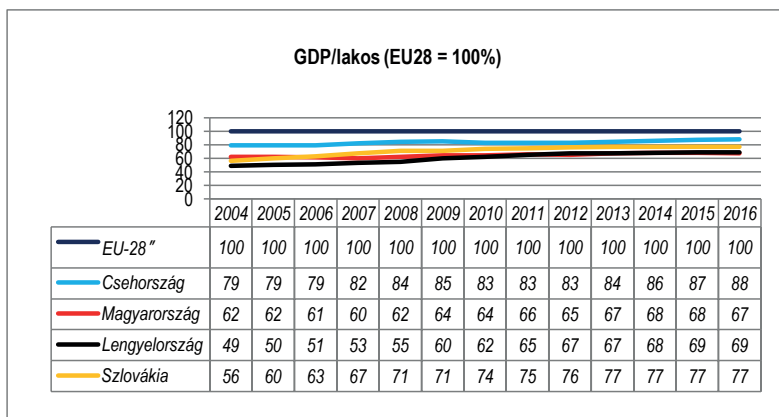

4. ábra A német gazdaság viszonya a V4-ek és az EU20-ak¹⁴ gazdaságaihoz
(millió euró)
(Forrás: Eurostat)

¹³ Forrás: Eurostat: Real GDP per capita, growth rate and totals, 2017.

¹⁴ Az EU20 országcsoport: Ausztria, Belgium, Bulgária, Csehország, Ciprus, Dánia, Észtország, Finnország, Görögország, Írország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Málta, Magyarország, Norvégia, Románia, Szlovákia, Szlovénia.

A V4-ek felzárkózási teljesítményét vizsgálva azt láthatjuk, hogy amíg 2004-ben az Európai Unió átlagához képest 61,5%-os volt a négy ország fejlettségi szintje, 2016-ra ez az arány 75,2%-ra nőtt.¹⁵

5. ábra: A V4 országok felzárkózási teljesítménye az egy főre eső GDP tekintetében
(Forrás: Eurostat, 2017)

A felzárkózás dinamikája tekintetében ugyanakkor igen markáns eltérések mutatkoznak a V4 országok között. Miközben ugyanis Szlovákia 56-ról 77%-ra (+21%), Lengyelország pedig 49-ről 69%-ra (+20%) növelte fejlettségét, addig Csehország 79-ről csak 88%-ra (+9%), Magyarországnak pedig 62-ről 67%-ra (+5%) sikerült növelnie fejlettségi szintjét az uniós átlaghoz képest 2004 és 2016 között.¹⁶ Vagyis a felzárkózás tekintetében egyfajta divergencia érzékelhető a V4-eken belül (Szlovákia, Lengyelország vs. Csehország, Magyarország).

A fenti mutatókhoz azonban érdemes néhány rövid megjegyzést fűzni: egyrészt hogy Szlovákiáénál is voltak kiugróbb teljesítmények a térségben (Románia +24%, Litvánia +22%). Másrészt hogy Magyarországnál is voltak gyengébb felzárkózási teljesítmények (Szlovénia -4%,

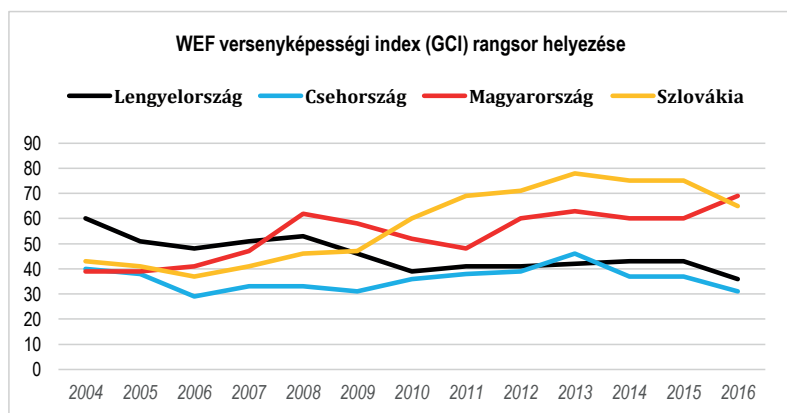
¹⁵ Forrás: Eurostat: GDP per capita in PPS, 2017.

¹⁶ Uo.

Horvátország +3%), nem is beszélve az eurózóna olyan országairól, mint a válságba került Görögország (–26%), Ciprus (–20%) vagy Olaszország (–13%), ahol 2005 óta ugyancsak jelentősen romlott a felzárkózási teljesítmény.¹⁷

A V4 országok közötti említett divergencia megmutatkozik a négy ország versenyképességi mutatóinak alakulásában is. Jóllehet magát az indexet és az ez alapján összeállított rangsort is számos jogos kritika éri,¹⁸ abban lényegében konszenzus van a szakértők között, hogy az egyes országok versenyképességének tendenciáit alapvetően jól érzékeltetik a World Economic Forum éves jelentései. Ez utóbbit annál is biztosabban állíthatjuk, mert a versenyképességet meghatározó egyéb tényezők (termelékenység, innováció, külföldi vállalatok jellemzői stb.) konkrét vizsgálata is a V4-ek divergálását erősíti meg.¹⁹

6. ábra: A V4 országok helyének alakulása versenyképességi rangsorban 2004-2016

(Forrás: WEF GCI Reports 2004-2016)

¹⁷ Uo.

¹⁸ BAKSAY Gergely, PALOTAI Dániel, SZALAI Ákos: Ezer sebből vérzik a nagy versenyképességi rangsor. [online] portfolio.hu, 2017. 03. 30. [2017. 07. 15.]

¹⁹ Ezekre vonatkozóan lásd Major Klára írásait az „Összkép az inspiráló tudásért” magazin Makroszemmel című rovatában.

A V4-ek közös nemzetközi érdekérvényesítése szempontjából – gazdasági tekintetben – az egyik legfontosabb kérdés az, hogy vajon a lengyel, a cseh, a magyar és a szlovák gazdaság adottságai inkább együttműködésre vagy inkább versenyre ösztönzőek-e? Mivel ezek a gazdaságok hasonló mintákat követnek – nyitottak, erős a függésük a külső finanszírozástól (tőkeberuházás, EU-támogatások, kölcsönök), meghatározó szerepe van működésükben a külföldi vállalatoknak, legfontosabb gazdasági partnereik az Európai Unió gazdaságai, ezen belül is a legmeghatározóbbak a Németországgal fennálló kapcsolataik, a nemzetközi munkamegosztásban pedig döntően beszállítói, összeszerelő-jellegű (alacsony hozzáadott értékű) munkát végeznek, és európai uniós csatlakozásukat követően is fennmaradt Unión belüli perifériális, félperifériális jellegzetességük – magatartásukat egyértelműen inkább a verseny jellemzi. Most nem is beszélve arról, hogy Szlovákia – egyedülként a V4-ek közül – az eurózóna tagja, s amennyiben a zóna országai szorosabbra kívánják fűzni kapcsolataikat, Pozsony aligha képviselheti például az eurót mereven elutasító lengyel kormány vagy cseh társadalom érdekeit.²⁰ Ilyen adottságok mellett ugyanis igen erős és határozott közös politikai akaratra lenne szükséges ahhoz, hogy közösen tudják képviselni érdekeiket, s Varsóban, Prágában, Budapesten és Pozsonyban a kormányok ne az egyéni érdekérvényesítési megoldásokat biztosító döntések mellé álljanak.

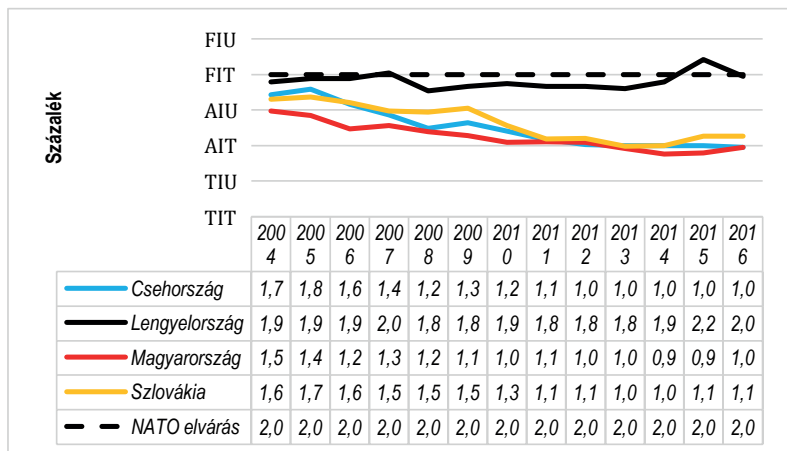
A V4-ek katonai képességeiről és teljesítményéről

Mivel a visegrádi országok – Lengyelország kivételével – kis államok és valamennyien a NATO és az Európai Unió tagjai, katonai képességeik alapvetően a politikai érdekérvényesítés eszköztárához tartoznak. E tekintetben egy-egy tagállam politikai súlyát a szövetségek közös

---

²⁰ A cseh társadalom több mint 70%-a ellenzi a közös európai pénz csehországi bevezetését. Horváth Kristóf: A többsebességes EU a V4 végét jelentheti? [online] kettosmerce.blog.hu, 2017. 07. 20. [2017. 07. 21.]

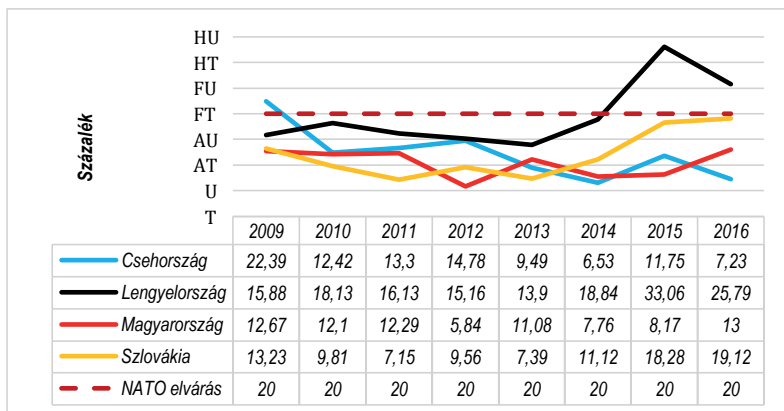
misszióihoz való hozzájárulása, a hozzájárulás mértéke és minősége, továbbá az említett szervezetek – elsősorban a NATO – védelmi kiadásokra vonatkozó ajánlásainak teljesítési mértéke befolyásolja döntően.

7. ábra: A V4-ek védelmi kiadásainak viszonya a NATO 2%-os elvárásához (a GDP %-ában) (Forrás: SIPRI, 2017)

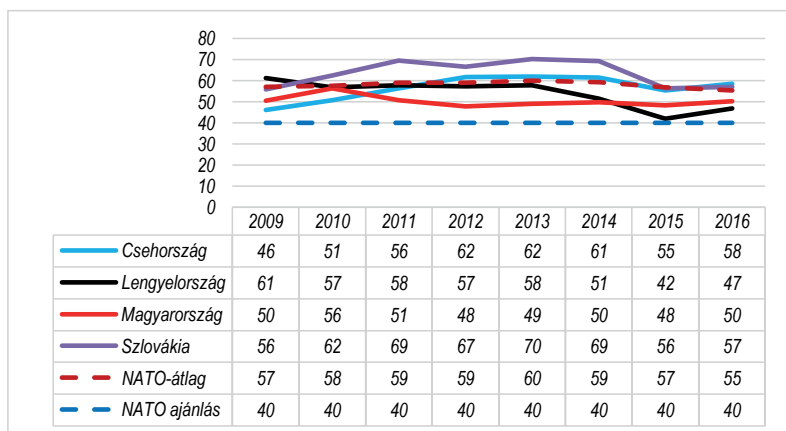
Ha ebből a szempontból vizsgáljuk meg a V4 országok eredményeit, meglehetősen vegyes képet kapunk. Egyrészt a visegrádiak valamennyien részt vettek az elmúlt két évtized legfontosabb NATO-, illetve EU-misszióiban, sőt ENSZ-missziókban is szerepet vállaltak, vagyis e tekintetben jól teljesítettek. Másrészt viszont a védelmi kiadások és ráfordítások valamennyi dimenziójában alulteljesítettek és alulteljesítenek még ma is (ti. a védelmi kiadások 2%-os GDP részesedésében, az új beszerzések 20%-os, illetve a személyi kiadások 40%-os részesedésében a védelmi kiadásokon belül). Kivételt csupán Lengyelország jelent, amely 2004 óta igyekszik teljesíteni a szövetség 2%-os ajánlását, az utóbbi években pedig a szövetség 20%-os modernizációs ajánlását is. Fontos ugyanakkor jelezni, hogy a visegrádiak magatartása a tagállamok többségére is jellemző. A szövetségnek a védelmi kiadások 2%-os GDP részesedésére vonatkozó ajánlását ugyanis – a newporti és

varsói NATO-csúcsok döntései ellenére – csupán öt tagállam teljesíti (az Egyesült Államok, Görögország, Észtország, az Egyesült Királyság és Lengyelország). Az új beszerzésekre vonatkozó 20%-os ajánlását pedig csupán kilenc (Luxemburg, Litvánia, Lengyelország, az Egyesült Államok, Norvégia, Törökország, az Egyesült Királyság, Olaszország és Románia).

8. ábra: Az új beszerzések aránya a V4-ek védelmi kiadásaiban
(Forrás: NATO, 2017)

Kellemetlenebb problémaként legfeljebb azt említhetjük meg, hogy a V3-ak a védelmi kiadások elvárásainak két dimenziójában nem érik el a szövetség átlagát sem: a védelmi költségvetés GDP-ből való részese-dése esetén az 1,21%-ot, a modernizációs ráfordítások esetében pedig a 15,2%-ot. Igaz ugyanakkor, hogy személyi kiadások arányának tekintetében Lengyelország és Magyarország a NATO átlagnál jobb, Csehország és Szlovákia pedig az átlag körüli mutatóval rendelkezik.

9. ábra: A személyi kiadások aránya V4-ek védelmi kiadásaiban
(Forrás: NATO, 2017)

Bár a visegrádi országok – hasonlóan együttműködésük kezdeti időszakához – napjainkban is erőteljesen hangsúlyozzák a biztonsági problémákhoz való közös és hasonló viszonyukat, a védelmi kiadásaik alapvetően eltérő biztonságpercepciót takarnak. A fő választóvonal Lengyelország és a három másik visegrádi (V3) között húzódik, ami elsősorban Lengyelország eltérő földrajzi helyzetéből és eltérő történelmi tapasztalataiból fakad. Az országnak ugyanis kétszázötzöt kilométer hosszú közös határa van Oroszországgal (Kalinyingrádi körzet), négyszáztizennykilenc kilométernyi az Oroszországi Föderációval szövetséges Fehéroroszországgal, ráadásul a történetileg mindig különlegesnek számító Moszkva–Berlin–Párizs nagyhatalmi útvonalon fekszik. Az eltérő lengyel biztonságpercepció érzékelhető volt már a grúziai háború (2008) idején,²¹ s markánsan megnyilvánul az ukrajnai háborúval (2014) kapcsolatban is. Elég talán arra emlékeztetni, hogy míg Varsó az Oroszországgal szembeni szankciók szigorítása mellett érvel,

21 TÁLAS Péter: A grúz-orosz háború hatása a kelet-közép-európai biztonságfelfogásra. Nemzet és Biztonság, 2014/2. 17-25. o.

Magyarország rendszeresen megkérdőjelezi e szankciók fenntartásának értelmét. Eltérő a V3-aktól Lengyelország stratégiai kapcsolatainak irányultsága is, amit jól jelez a Varsó–Berlin–Párizs között létrejött weimari háromszög, a különleges lengyel-amerikai vagy lengyel-brit kapcsolat, míg Magyarország számára elsősorban a Balkán hordoz biztonságpolitikai kockázatokat.

Tény ugyanakkor, hogy 2015 óta a visegrádiak igen hasonló álláspontra helyezkedtek például a migrációs válság kérdésében, annak ellenére, hogy a V4-ek közül a gyakorlatban csupán Magyarországnak voltak átmeneti tapasztalatai a tömeges és ellenőrizetlen migráció biztonsági kihívásairól és következményeiről. Csehországban, Lengyelországban és Szlovákiában ugyanis csupán a migrációs válságnak a politikai közbeszéd által generált szubjektív percepciójával találkozhatunk. Korántsem biztos tehát, hogy a migráció témakörét tartósan a biztonság szférájában lesznek képesek tartani a kormányzatok.

Az érdekérvényesítés kulcsfontosságú kérdése valójában az, hogy a V4-ek a jövőben képesek lesznek-e teljesíteni az említett szövetségi elvárásokat, illetve képesek lesznek-e elmélyíteni kölcsönös együttműködésüket a biztonság területén. Míg az első esetében napjainkban már egyértelmű politikai akarat érzékelhető, a második esetében az eddigi tapasztalatok a szakértők szerint nem túl biztatóak.²² Mert bár aligha vitatható, hogy a kétezres évek közepétől a visegrádiak között megindult a regionális védelmi együttműködés (pl. a képességek csoportosítása és a képességek megosztása terén), de ennek az együttműködésnek a szintje napjainkban még igen messze van azoktól az Európában máshol működő védelmi együttműködési szintektől, melyeket például a közös beszerzések, illetve a szerep- és feladatmegosztások jellemeznek.

---

²² Lásd erről részletesebben CSIKI Tamás: A kelet-közép-európai államok védelmi együttműködési törekvései, 2008-2016. Doktori (PhD) értekezés, 2017.

A V4-ek képességei a soft power területén

Bár a 'kemény hatalom' jelentésű *hard power* kifejezésre reflektáló *soft power* szókapcsolatot általában 'puha hatalom'-ként fordítja le a magyar szakirodalom, tartalma miatt pontosabb lenne a 'vonzás hatalma' fogalmat használni. A kifejezést az 1990-es évek elején megalkotó Joseph Nye ugyanis azokat a viselkedési formákat, eszközöket és politikákat sorolta ide, amelyek döntően értékalapú vonzással befolyásolják a másik fél viselkedését, vagyis arra ösztönzik, hogy kényszerítő erő nélkül és önként fogadja el céljainkat.²³ Ma már szinte senki nem kérdőjelezi meg, hogy a hatalomgyakorlásnak vannak ilyen elemei, vita csupán arról folyik, hogy a *soft power* önmagában eredményezhet-e nemzetközi hatalmat, illetve hatalomnövekedést, vagy csupán a *hard power* körébe tartozó eszközökkel kombinálva, ún. „*smart power*”-ként ('okos hatalom') lehet eredményes.

Az utóbbi években a nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó szakértők igyekeznek mérni az államoknak a *soft power* körébe tartozó

---

23 A *soft power* több forrásból származhat: az ország mások számára vonzó kultúrájából, követendőnek tartott politikai értékeiből vagy morális autoritással bíró külpolitikájából. Sőt bizonyos helyzetekben a *soft power* eszközeként működhet katonai és gazdasági hatalom is (felszabadítás, békefenntartás, segélyek, támogatások), jóllehet mindkettőt alapvetően kényszerítő, *hard power* típusú hatalmi eszközként tartja számon a szakirodalom. Lásd: Joseph S. NYE: *Soft Power: The Means To Success In World Politics*, Public-Affairs, New York, 2004. 5-11. o.-; Joseph S. NYE: *Public Diplomacy and Soft Power*, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, March 2008, vol. 616, no. 1, 94-109. o.; Joseph S. NYE: *Responding to my critics and concluding thoughts = Soft power and US foreign policy: theoretical, historical and contemporary perspectives*, ed. Inderjeet PARMAR, Michael COX, Routledge, New York, 2010, 215-227. o.

képességeit, számba véve a hatalom e típusának objektív és szubjektív elemeit.²⁴ Írásunkban a V4-ekkel kapcsolatban csupán a *soft power*nek arról a két eleméről szólnunk röviden, melyeknek napjainkban a legnagyobb hatása van a hatalmi viszonyokra: a diplomáciáról és a modell-értékről.

Amennyiben a diplomáciai hatalom képessége szempontjából vizsgáljuk a nemzetközi rendszer szereplőit, nem nehéz belátni, hogy e hatalom érvényesítésének lehetősége szorosan kötődik a nemzetközi szervezetekhez való tartozáshoz (mivel minden állam érdekérvényesítésének sikere döntően nemzetközi beágyazottságától függ), illetve hogy a befolyás szorosan kötődik a szervezetekben betöltött státuszhoz (lásd pl. az ENSZ BT tagságot). Általánosságban azt mondhatjuk, hogy a nemzetközi beágyazottságot biztosító szervezeti tagság, a szervezetben megszerzett státusz és az elért presztízs a nemzetközi rendszer valamennyi tagja számára fontos, még a BT-t olykor megkerülő nagyhatalmak számára is, a nemzetközi közösség többségét kitevő kisállamok számára pedig egyenesen kulcsfontosságú, mert gyakran az ilyen multilaterális szervezetek és fórumok jelentik diplomáciai hatalmuk egyetlen komoly forrását. Azt sem nehéz belátni – amennyiben elfogadjuk, hogy a nemzetközi szervezetek képviselik a nemzetközi közösség normáit –, hogy egy-egy ország nemzetközi beágyazottsága és nemzetközi elfogadottsága szorosan összefügg a normákhoz fűződő viszonyához: a normakövető magatartásához, illetve új normák kialakítására való képességéhez. Mindkét esetben kulcsfontosságú, hogy az

---

24 Míg az objektív elemek közé az államigazgatás minőségét, az információs technológiák elterjedtségét, a kultúrát, az üzleti légkört, az oktatást, a diplomáciai hálózat méretét és a globális problémákban való részvétel intenzitását sorolják, a szubjektívhez az olyan nehezebben számszerűsíthető tényezőket, mint az adott ország kulináris kultúrájának, előállított műszaki és luxuscikkeinek népszerűségét, a jólét szintjét, az ott élő emberek vendégszeretetét vagy az ország külpolitikai súlyát. Lásd: Jonathan MCCLORY: *The Soft Power 30 Report*, Portland, 2016.; Jonathan MCCLORY: *The Soft Power 30 Report*, Portland, 2015.; Jonathan MCCLORY: *The new persuaders: An international ranking of soft power*, Institute for Government, London, 2010.

ország vagy országcsoporth képes legyen a nemzetközi napirend tartós befolyásolására.

Az OECD országok diplomáciai súlyát mérő *Global Diplomacy Index* 2016-os összegzésében a V4-ek közül Lengyelország a 21., Csehország a 26., Magyarország a 31., míg Szlovákia a 36. helyre került a negyvenes rangsorban.²⁵ A *The Soft Power 30 Report* c. kiadványban pedig – vagyis a harminc legbefolyásosabb ország ranglistáján – 2015-ben Lengyelország a 24., Csehország a 27. helyen volt található, míg Magyarország és Szlovákia be sem került a rangsorba.²⁶ 2016-ban Lengyelország a 23., Magyarország a 26., Csehország a 29. helyre került, Szlovákia viszont továbbra sem szerepel a listán.²⁷ Magyarország bekerülése a soft power index 2016-os rangsorába mindenképpen komoly előrelépést és befolyás-növekedést takar.

Ha a nemzetközi napirend tartós befolyásolása szempontjából vizsgáljuk meg a V4 országokat, szintén aligha vitatható el sikerük, például olyan kérdések nemzetközi napirenden tartásával, mint a migrációs válság európai kezelésének kritikája, az Európai Unió intézményeinek demokrácia-deficitje, vagy a demokratikus jogállamiság és demokratikus értékek nyugatitól elérő értelmezése (pl. az „illiberális demokrácia” vagy az „illiberális gazdaság” új normaként való megjelenítése). Fontos azonban jelezni, hogy egy-egy kérdés napirendre helyezése vagy napirenden tartása korántsem jelenti azt, hogy az ezekkel összefüggő nemzetközi döntéseket is sikerül a maga számára kedvezően befolyásolnia az országnak vagy országcsoporthnak. A V4-ek lehetősége például e tekintetben erősen korlátozott, hiszen egyrészt az általuk preferált megoldások intézményesítéséhez önmagukban – nagyobb szövetséges nélkül – nem rendelkeznek elégséges szavazati súllyal az Európai Unión belül, így legfeljebb megakadályozni próbálhatják meg a számukra kedvezőtlen döntéseket, abban az esetben, ha azok egyhangú

---

25 Global Diplomacy Index 2016. Lowy Institute for International Policy, 2016. [online] Forrás: globaldiplomacyindex.lowyinstitute.org [2017. 07. 16.]

26 Jonathan MCCLORY: *The Soft Power 30 Report*, Portland, 2015.

27 Jonathan MCCLORY: *The Soft Power 30 Report*, Portland, 2016.

és konszenzusos döntést igényelnek. Másrészt ugyanakkor szembe kell nézniük annak a veszélyével is, hogy szövetségesek nélkül végül elszigetelődhetnek vagy tovább periferizálódhatnak az Európai Unión belül. Ez abban az esetben is bekövetkezhet, ha az európai integrációt új intézmények létrehozása nélkül sikerül mélyíteniük az arra törekvő nagyhatalmaknak, létrehozva egyfajta „szelektív integrációt”.²⁸

Merre tovább?

Mindent számba véve az európai integráció jövőjére vonatkozóan a visegrádiak szempontjából három elméleti forgatókönyvvel számolhatunk. 1. A felzárkózási kísérlet folytatása az Európai Unió centruma felé (a mag-Európához való csatlakozás, illetve közeledés). 2. Tartósan az Európai Unió perifériáján ragadás. Szélsőséges esetben pedig, 3. kikerülés az Európai Unióból (ha az EU jelenlegi formája valami oknál fogva felbomlana). Annyi már most is bizonyosnak tűnik, hogy a V4-ek nem alkotnak és fognak lényeges nemzetközi erővel bírni, az EU jövőjét meghatározó Unión belüli csoportot alkotni (nem tudják megakadályozni sem az integráció mélyülését, sem pedig az EU esetleges felbomlását). Valószínűnek tűnik az is – minden erre vonatkozó visegrádi politikai nyilatkozat ellenére –, hogy a V4-ek belátható időn belül nem válnak új európai (gazdasági-politikai) centrummá. Sokkal valószínűbb ugyanis, hogy Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia végül külön utakon indul el, s egyenként törekszik majd arra, hogy nemzetállami érdekeit érvényre juttassa. Ha az ennek során felmerülő közös érdekek esetében egységesen tudnak majd fellépni, már elégedettek lehetünk közös teljesítményükkel!

---

28 Fóris György: Ha kizárni nem tudnak, akkor leráznak minket? [online] Forrás: brux. blog.hu, 2017. 07. 10. [2017. 07. 15.]

A konferencia kerekasztal-beszélgetésén elhangzott hozzászólások fordítása²⁹

Dr. Trócsányi László

Köszöntök mindenkit!

Nagy öröömre szolgál, hogy Önökkel és kiváló kollégáimmal lehetek ma. Először szeretném bemutatni vendégeinket: Michał Seweryński, a lengyel Łódź-i Egyetem professzora, ugyanakkor az Emberi jogi Bizottság elnöke Lengyelországban.

A másik oldalamon szeretném bemutatni Karel Klíma professzor urat a prágai Metropolitan Egyetetről. Mindketten kiválóan ismerik Magyarországot, hiszen Seweryński szenátor úr már többször járt Szegeден, utoljára mintegy tizenöt éve. Klíma professzor úrral pedig akkor dolgoztam együtt, amikor közösen szerveztünk egy konferenciát Kecs-keméten.

Engedjék meg, hogy egy személyes benyomással indítsam a kerekasztal-beszélgetést.

---

²⁹ A francia nyelvű panel résztvevői:

Dr. Trócsányi László, igazságügyi miniszter, egyetemi tanár (Magyarország)

Michał Seweryński, szenátor (Lengyelország)

Karel Klíma, egyetemi tanár, Metropolitan Egyetem Prága (Csehország)

A rendszerváltás előtt erős együttműködés jellemezte a visegrádi országokat és szomszédaikat, különös tekintettel Szerbiára és Horvátországra, de más országokra is.

Azonban a rendszerváltás után mind visszakaptuk szabadságunkat és különböző nyugat-európai egyetemekkel kezdtük keresni a kapcsolatot. Elsősorban Franciaországban, Belgiumban, az Egyesült Királyságban és máshol. Közben kissé megfeledkeztünk a mi együttműködésünk-ről. Sajnálatos, hogy így történt, de érthető, hiszen úgy éreztük, hogy a világ kinyílt számunkra és nyugaton kell keresgelnünk. Ugyanakkor az akkori magyar miniszterelnök, Antall József 1991-ben meghívta Visegrádra az állam- és kormányfőket azzal a szándékkal, hogy létrehozza a Visegrádi Együttműködést. Ekkoriban Magyarország, Lengyelország és akkor még Csehszlovákia célja az volt, hogy csatlakozhasson az Európai Unióhoz.

Közös csatlakozási tárgyalásokba kezdtünk az Unióval, majd elérkezett 2004. május 1. E naptól fogva Lengyelország, a Cseh Köztársaság, Szlovákia és Magyarország teljes jogú tagjai az Európai Uniónak. Másrészt egymás partnerei vagyunk a NATO-ban, amely fontos katonai szervezet, de természetesen tagjai vagyunk az Európa Tanácsnak is.

Tehát a visegrádi négyek úgy döntöttek, hogy együtt lépnek be különböző európai regionális szervezetekbe. Ennek a szoros együttműködésnek köszönhetően ma már az a fontos kérdés vetődik fel: hová tart ez a Visegrádi Együttműködés? Mit várunk tőle?

Tegnap említettem a barátaimnak, hogy jól emlékszem arra, amikor Nicolas Sarkozy, volt francia köztársasági elnökkel beszéltem a V4-ről. Kicsit mérges volt, mert úgy érezte, hogy a V4 együttműködés egyfajta kísérlet az európai együttműködés aláásására, kicsit szeparatista jellege van az Európai Unión belül. Azonban, ha ismerjük egy kicsit is a különféle európai együttműködéseket – nevezetesen, hogy például a balti államok között erős együttműködés van, illetve a Benelux együttműködés is működik Hollandia, Belgium és Luxemburg között, akkor

elmondhatjuk, mégis jó, hogy erős kapocs köti össze a visegrádi országokat. Európa ugyanis bonyolulttá vált annak hatására, hogy vannak nagy, közepes és kicsi országai. De ezen belül léteznek állam-csoportosulások, amelyek közösen gondolkodnak a nagy témákban. A visegrádi együttműködés teljesen informális. Nincsenek hivatalos intézményeink, hanem minden tagállam egy évig látja el az elnökségi teendőket. Éppen Lengyelország a soros elnök, de 2017. július 1-től Magyarország tölti be ezt a funkciót egy éven át.

Az állam- és kormányfők, illetve a miniszterek rendszeresen tartják a kapcsolatot és egyeztetnek a közös álláspont kialakítása érdekében. Ha megnézik a V4 honlapját, számos, az állam- és kormányfők által aláírt európai témájú nyilatkozatot találhatnak ott. Ugyanakkor olvashatnak különféle hivatalos közleményeket is. Ha jól emlékszem, csak 2016-ban hét-nyolc közös közleményt adtunk ki, olyan változatos témákban, mint például: Mit jelent a keleti politika? Hogyan látják a V4-ek a bevándorlás kérdését? Rendszeresen adódnak olyan témák, amelyekre a V4-ek közösen igyekeznek választ adni és azt az Európai Unió elé tární. Ezért úgy gondolom, hogy látható politikai együttműködés van közöttünk, ami ma különösen fontos.

Ugyanakkor, ha más együttműködési területeket vizsgálunk meg, nevezetesen a gazdasági vagy a kulturális együttműködést, látható, hogy ott még sok a tartalékunk, sokkal visszafogottabbak vagyunk, különösen a gazdasági együttműködés terén. Meglátásom szerint ez utóbbi témában még eltérőek az álláspontjaink.

A téma bevezetéseként csak annyit akartam kiemelni frankofón barátaink számára – és itt ragadnám meg az alkalmat, hogy mindenkit üdvözljek –, hogy Európa kissé bonyolult kontinens lett, hiszen ott a negyvenhetek nagy Európája, azaz az Európa Tanács, valamint a huszonnyolcak Európája, és ezeken belül különböző együttműködések kötik egymáshoz a tagállamokat.

A V4-ek huszonöt éves együttműködésnek köszönhetően elmondhatjuk magunkról, hogy már közös történelemmel rendelkezünk. Lehet természetesen bírálni ezt a közös múltat, azt is lehet mondani, hogy minden tökéletes volt, de a kérdés megmarad: Mi lesz az együttműködés jövője? Hogyan tudja ez a négy ország képviselni a közös érdekeket és hogyan kerülhetnek az állampolgáraink még közelebb az európai ügyekhez? Ezek nem túl egyszerű kérdések.

Rövid bevezetőm után arra kérem a kerekasztal beszélgetésben részt vevő kollégáimat, osszák meg velünk nézeteiket a témával kapcsolatban. Elsőként Lengyelország szenátorának szeretném átadni a szót, aki – mint már korábban említettem – a lengyel Szenátus Emberi jogi Bizottságának elnöke.

Elnök úr, Öné a szó.

Michał Seweryński

Köszönöm, Miniszter úr!

Először is szeretném megköszönni kedves meghívását, melynek köszönhetően újra ellátogathattam Szegedre, ahol korábban már nagyon szoros együttműködést valósítottunk meg az Önök egyeteme és a miénk, a Łódź-i Egyetem között a jog, főleg a munkajog területén.

Az utóbbi huszonöt évben bebizonyosodott, hogy a V4 csoport fontos regionális együttműködési fórum Közép-Európában, valamint sikeres kezdeményezés a közös érdekek érvényesítésére olyan területeken, mint a demokrácia, a piacgazdaság, az európai integráció vagy a biztonságpolitika megszilárdítása.

Ez a siker több okra vezethető vissza. Mindenekelőtt azt kell kihangsúlyozni, hogy Magyarország, Csehország, Szlovákia és Lengyelország nem csupán hasonló geopolitikai helyzetben lévő szomszédos országok, hanem olyan államok, melyek közös múlttal, értékekkel, hagyományokkal

és kultúrával rendelkeznek. Ezen szilárd alapoknak köszönhető, hogy a V4 csoport jelentős szereplője a közép- és kelet-európai régiónak. Hatóköre kiterjed még a Balti-tenger, az Adriai-tenger és a Fekete-tenger által körülhatárolt területekre is.

Az együttműködésünknek számos formája van. Nem csupán a csoport tagjainak találkozóira kell itt gondolni, hanem arra is, ahogyan ez megnyilvánul az Európai Unió intézményeiben, valamint a saját parlamentjeinkben, illetve főként az Interparlamentáris Unióban.

Most, kevéssel a V4 ötödik lengyel elnökségének kezdete után, az Európai Közösségnek nehéz feladatokkal és kihívásokkal kell szembenéznie: úgymint a bevándorlási válság a schengeni övezetben, instabilitás és válság keleti és déli szomszédainknál, a Brexit, a gazdasági fejlődés lassulása, vagy az energia szektor és a kiberbiztonság problémái. Ezek a kihívások számtalan politikai és gazdasági kockázatot rejtenek nem csak Európá, de az egész világ számára.

A visegrádi együttműködés országai számos alkalommal bizonyították, hogy megbízható partnerei egymásnak a közös problémák megoldásában. Legyünk hát továbbra is optimisták és folytassuk, sőt fejlesszük tevékenységünket a parlamentjeink és kormányaink közötti kapcsolatok megerősítésében, a stratégiai kérdésekről folytatott egyeztetésekben, az aktuális kérdések megvitatásában, az álláspontjaink összehangolásában, valamint minden más aktuális kihívás kezelésében!

Meggyőződésem, hogy a Visegrádi Együttműködés mindig is konstruktív és kedvező volt nem csak a csoport tagjai, hanem az Európai Unió számára is, amely egyszerre igyekszik megoldást találni több aktuális problémára és stratégiát kidolgozni egy olyan európai integráció megvalósítására, amely minden tagállam számára kedvező.

Figyelembe kell azonban venni, hogy az Európai Uniót politikailag, gazdaságilag, valamint kulturális és történelmi hagyományaikban különböző országok alkotják, ezért nehéz néha kompromisszumra jutni.

Azt végképp nem szabad elfelejteni, hogy az Európai Unión belül eltérő ideológiai irányzatok vannak jelen. Vegyük például az emberi jogok kérdését, melyet különbözőképpen értelmeznek. A számos, az emberi jogok kérdését boncolgató találkozómmal alkalmával megállapítottam: abban mindenki egyetért, hogy az emberi jogokat el kell ismerni és tiszteletben kell tartani. Úgy is mondhatnánk, hogy az Emberi jogok korát éljük. Ha például az élethez való alapvető emberi jog kerül szóba, senki nem vonja kétségbe annak létjogosultságát, legalább is a mi európai kulturális közegünkben. Ha azonban a figyelem az élethez való jog definíciójára terelődik, arra a kérdésre, hogy hol kezdődik és hol ér véget az emberi élet; vagy amint azt kéri valaki – még mindig az élethez való jog keretein belül –, hogy az abortuszt tekintsük egyetemes emberi jognak, ott már felszínre törnek a különbségek. Addig, míg az élethez való jog létéről van szó, minden könnyű. Ki is vonhatná kétségbe? Azonban, amint belemegyünk a részletekbe, a jog érvényesítésébe, ott már nehezzé válik a kérdés. Itt kezdődnek és jelennek meg azok az értékkülönbségek, melyekre az egyes országok épülnek.

Ezért emeltem ki, hogy a V4 keretében mi nagyon közel állunk egymáshoz a közös értékeink és hagyományaink tekintetében. Egyáltalán nem könnyű a dolgunk, amikor az Európai Parlamentben halljuk azokat az elég erős hangokat, amelyek az ott képviselt pártokat politikai színezetük alapján különböztetik meg. Világos és érthető tehát, hogy mi – azon Unió tagállamok illetve tagállam-csoportok, akik közel érezzük magunkat egymáshoz és ugyanúgy közelítjük meg az Európai Unióban felmerülő problémákat – igyekszünk közös álláspontot kialakítani, hiszen hasonlóan gondolkodunk. Eltökélten támogatjuk és mutatjuk be az Európai Unióban közös kezdeményezéseinket, és igyekszünk megvédeni azokat, illetve másokat is magunk mellé állítani. Hiszen a vélemények és a gazdasági érdekek különböznek.

Az Európai Unió gazdasági potenciálját vizsgálva látható, hogy az országoként mennyire változó. Nyíltan kijelenthetjük, hogy az Uniónak vannak gazdag és a többiekhez képest szegény országai. Ez a

különbség megjelenik a politikai cselekedeteinkben, melyek hajlamosak néha meghatározni a vitát és olyan jogi és politikai megoldásokhoz vezetnek, melyek nem elfogadhatók a fejletlenebb, épp más problémákkal küzdő országok számára.

Most nem a lengyel Parlament vagy Kormány hivatalos álláspontját képviselem, hanem olyan tanárként szólok, aki a szociális jogot, az európai jogot és a munkajogot oktatja. A személyes véleményemet mondom el arról, hogyan is értelmezem, és miben látom a V4 együttműködés lényegét. Véleményem szerint a V4 kitűnő lehetőség arra, hogy együtt, közösen foglaljunk állást az Európai Unióban és erősebben hallassuk a hangunkat, mint külön-külön tehetnénk.

Másfelől a Miniszter úr említette, hogy az Európai Unióban már korábban is léteztek hasonló együttműködések. Tehát amit mi huszonöt éve csináltunk, egyáltalán nem újdonság! Ráadásul, azzal, hogy beléptünk az Európai Unióba, még nem veszítettük el a képességünket, a jogunkat két- vagy többoldalú kapcsolatok folytatására, illetve kiépítésére. A külpolitika kérdését például nem ez Európai Unió uralja, ez nem igazán része a közös politikának, és számtalan más példa is létezik.

Befejezésül szeretnék ellentmondani azoknak, akik úgy gondolják, hogy a visegrádi együttműködés veszélyt jelent az Európai Unió számára.

Épp ellenkezőleg, ez teremthet lehetőséget a csoport tagjainak, hogy jobban képviseljék nézeteiket és rávilágítsanak arra, hogy az Európai Unióban minden véleményt figyelembe kell venni. Bizonyos értelemben úgy gondolom, hogy a közös hang hallatása őszintébbé és összetettebbé teheti a vitát az Európai Unióban. Ebből a szempontból tehát a visegrádi együttműködésre úgy kell tekintenünk, mint az Európai Unió megerősítőjére, a céljai elérésére használt változatos módszerei révén.

Ebben kívánok mindannyiunknak sok sikert.

Karel Klíma

Nagyon köszönöm, kedves kollégák, kedves barátom, Miniszter úr!

Kedves kollégák! Ma november 17-ét írunk és a cseh egyetemisták, akademikusok és a cseh nép számára ez a Szabadság napja. Nálunk ez nemzeti ünnep, mivel 1939-ben a cseh egyetemisták ezen a napon tüntettek Cseh- és Morvaországnak a hitleri Németország által történő elfoglalása ellen. Ezen a napon az egyetemisták mind tiltakoztak, majd másnap az állítólagos protektorok bezárták a cseh egyetemeket. Ez nem volt elég: kétezer-ötszáz egyetemistát hurcoltak el koncentrációs táborokba, likvidálva ezáltal az egyetemi hallgatók negyven százalékát.

November 17. tehát a Szabadság, az akademikusok és egyetemisták szabadságának napja nálunk. Nagy megtiszteltetés számomra, hogy itt lehetek és nem otthon, hiszen otthon ezen a napon ünneplünk, itt viszont dolgozhatok. Együtt dolgozhatok az egyetemistákkal és a szlovák, lengyel kollégákkal.

Mint már kedves barátom, professzor úr említette, húsz évvel ezelőtt mi, más magyar kollégákkal együtt összegyűltünk a kedves Le Havre-i és Rouen-i dékán, Gélard úr irányítása alatt, aki később a Nemzetközi Alkotmányjogi Egyesület elnöke is lett, és aki támogatta a volt kommunista országokból induló kezdeményezéseket.

Mit is jelent a mi generációnk számára, közjoggal, alkotmányjoggal, összehasonlító alkotmányjoggal foglalkozó jogászok számára az Alkotmány?

Amikor előadást tartok a hallgatóimnak, mindig kiemelem, hogy a modern alkotmány két fontos pilléren nyugszik. Az egyik a hatalmi ágak szétválasztása, ami kétség kívül a demokrácia alapja. A második pillért

pedig az emberi jogok jelentik. Ez garantálja a szabadság, egyenlőség, testvériség és a többi tiszteletben tartását a frankofón országokban.

Miért is említettem ezt a második, kissé szubjektív pontot?

Azért, mert az, hogy mi alkotmányjogászok akkor összeültünk, annak nem csak szimbolikus jelentősége volt. Mi, az akkori fiatal jogász generáció, a politikai változások középpontjában álltunk. Az akkori totalitárius rendszert kellett megváltoztatni, hiszen Csehszlovákiában 1918 és 1939 között teljesen lerombolták a demokráciát. Helyre kellett állítani az alkotmányos rendet.

A mi generációnk számára – ami alatt értem éppúgy a magyarokat, cseheket, szlovákokat, kedves lengyel kollégáimat, mint a bolgárokat, románokat, oroszokat, ukránokat, a három balti államot és így tovább – volt ebben valami közös: mi segíthettünk ebben mint alkotmányozók.

Ez speciális, nem klasszikus szerep volt, hiszen olyan országokról volt szó, melyek épp igyekeztek megalkotni vagy helyreállítani saját demokratikus alkotmányos rendjüket. Ez azt is jelentette, hogy a generációnk tagjai már azelőtt kapcsolatban álltak, mielőtt ténylegesen kapcsolatba léptek volna egymással. Mind jól ismertük a klasszikus modelleket: Franciaországot, Nagy-Britanniát, az Egyesült Államokét vagy a volt Nyugat-Németországot. Azaz készen álltunk arra, hogy megnézzük, mely intézmények állíthatók fel saját rendszerünkben, például azáltal, hogy ismertük a második világháború előtti csehszlovák alkotmánytörténetet.

Ma, amikor a V4 család tagjaként, annyi évnyi tapasztalattal a hátunk mögött beszélünk, elmondhatjuk, hogy az alkotmányos rendjeink mind speciálisak, eredetiek, hiszen lehetetlen egy az egyben átvenni bármilyen klasszikus modellt, legyen az francia vagy brit.

Bocsássák meg nekem, hogy ennyire az alkotmány kérdésére koncentrálok, de az alkotmány maga a demokrácia; a hatalmi ágak szétválasztása, az emberi jogok és így tovább.

Okkal folytatjuk ezt az összehasonlítást, mivel – véleményem szerint – az európai változások, illetve az Európai Unió problémái szintén részben alkotmányosak: a hatalmi ágak vertikális szétválasztása, az országok szuverenitása.

Alkotmányjogász vagyok és egyben „Európa párti”, de meg kell állapítanom, hogy minden demokratikus alkotmányban a demokratikus rend magában foglalja az állam szuverenitását.

Európa-párti és alkotmányozó, nincs ebben semmi tudathasadás, ez teljesen logikus. Támogatnunk kell saját szuverenitásunkat, ugyanakkor tiszteletben kell tartanunk mások és más alkotmányrendek érdekeit, meg kell tartanunk kötelezettségeinket és kapcsolatunkat az Európai Unióval, és kommunikálnunk kell egymással.

Kedves kollégák, ki akar, és ki tud jobban kommunikálni, mint az akadémikusok, az egyetemisták és a tanáraik, akik tudják, hogy az egyetemek potenciális szellemi központok? Kétségtelen, hogy minden egyetem a tudás, a tisztelet stb. nemzetközi terjesztésének központja.

Egyszóval: nagyon örülök, hogy itt lehetek és annak is, hogy Magyarország, a szegedi Egyetem felkarolta ezt a frankofón szellemiséget, mert ez egy nagyon dallamos nyelv, amely előbbre visz minket.

Tisztelt Miniszter úr, nagyon köszönöm a meghívást.

Dr. Trócsányi László

Köszönöm, professzor úr!

Két kiváló előadást hallottunk. Engedjék meg most, hogy néhány személyes gondolatot én is hozzátegyek.

Európa, ahogy már korábban is említettem, nagyon bonyolult kontinens, ahol az államok történelme igen különböző. Vannak ugyanis azok az államok, ahol a társadalmi fejlődés egyfajta természetes, normális vonalat követett, ahol a fejlődés logikus volt, mint például az Egyesült Királyságban, ahol csak egy forradalom volt, de utána a fejlődés következett. Ilyenek az északi országok is, a társadalomfejlődésük a természetes irányt követte. Természetesen vannak kivételek, példaként Franciaországot említeném, ahol több forradalom volt.

Közép-Európában azonban látható egy közös elem: mindegyikben volt megszállás, elnyomás. Folyton harcolnunk kellett a szabadságunkért, ami nagyon fontos közös nevező Közép-Európa történetében. Az imént hallottuk Csehország esetét, mindannyian nagyon jól ismerjük Lengyelország történelmét, ahol először Oroszország, majd Németország szállta meg az országot, és állandóan a szabadságért kellett küzdeni.

Hasonló a helyzet a Cseh Köztársaságban, amelynek történelme során nem a törökkel, hanem az osztrákokkal, a Habsburgokkal kellett szembe szállnia.

Nem volt mindig egyszerű kivívni a függetlenségünket történelmünk folyamán. Így, ha a visegrádi országokat nézzük, van egy különösen fontos összekötő erő köztünk: a szabadságunkért folytatott harc. Azt gondolom, hogy ez nagyon fontos egyesítő erő e között a négy uniós ország között. Ez nincs meg az Egyesült Királyságban vagy Hollandiában, ahol teljesen más a helyzet.

Egy másik fontos kérdés, mely évszázadok óta talán a legfontosabb: ki irányítja Európát? Ki uralhatja Európát? A nagyhatalmak korában, a középkorban a válasz egyszerű volt, hiszen a császár akarta uralni Európát. Teljesen világos volt: egy, kettő, vagy legfeljebb három császár osztozkodott.

Természetesen akkor is volt vita, például az egyházi és az állami hatalom között, és több módszert is alkalmaztak az Európa fölötti uralom elérésére. A Habsburgok jelentős beházasítási politikájukkal igyekeztek elérni céljaikat. A rokonaik királyok lettek itt-ott Európában, ezzel biztosítva a hatalom gyakorlását Európa felett. A másik módszer a háborúzás volt. Napóleon szintén uralni akarta Európát, így hát háborút indított és egészen Moszkváig jutott. Hitler ugyanezt tette, uralkodni akart egész Európa felett.

A kérdés mindig ugyanaz volt tehát: ki uralhatja Európát? Európával kapcsolatban most is ugyanez a fő kérdés. Az európai integrációval vajon olyan birodalmat hoztunk létre, amely uralkodni akar a tagállamai fölött?

Milyen eszközökkel lehet Európát irányítani? Ma ez a fő kérdés. Vannak, akik szerint föderalizációra van szükség. Ott vannak hozzá a szükséges szervek, nevezetesen az Európai Bizottság, az Európai Tanács és az Európai Parlament. Ebben az esetben Európa egységessé válna, de ez is egyfajta uralom.

Mások úgy tartják, hogy ez nem jó, olyan Európa kell, melyben az államok egyenlők és nem uralkodnak fölöttük. Ez a nemzetállamok Európájának elképzelése. A nemzetek Európájában is lenne természetesen együttműködés az országok között, de nincs följük helyezett hatalom.

Ez fontos, aktuális kérdés ma, mivel folyamatos harc folyik a két irány képviselői között azokban a kérdésekben, hogy hova tart Európa és milyen Európát szeretnénk.

Ez a kérdés a V4 országokat is foglalkoztatja ma. Ha vita van ma Európában a demokráciáról és más kérdésekről, ezek mögött a viták mögött mindig alapvető kérdés az: hogyan lehet biztosítani Európa irányítását? A V4 álláspontja ebben a témában véleményem szerint nagyon is világos: elkötelezett európaiak vagyunk, akik egységes Európában szeretnének élni, de a régi Európa - új Európa felosztottság nélkül, egyenlőnek tekintett Tagállamokként.

Engedjék meg, hogy idézzem, mit is mondott egyszer Jacques Chirac 2003-ban, az Irakban zajló háború kapcsán. (Abba most nem mennék bele, hogy jó vagy rossz volt-e az a háború.) Az új Európára vonatkozóan azt mondta: „Kihagytak egy jó alkalmat, amikor csendben maradhattak volna”. És mit gondolnak, mi volt erre az új Európa válasza? „Velünk senki nem beszélt ilyen hangon Brezsnyev – a szovjet kommunista párt főtitkára – óta.”

Tehát a tét az, hogy egyrészt Kelet- és Közép-Európa jelen akar lenni ezen a kontinensen, miközben hallatni akarja hangját, másrészt olyan kérdések vannak napirenden, mint: „Mit jelent a demokrácia?”, „Hogyan gondolkodjunk?”

Ezek nem egyszerű kérdések, mivel – ahogy a beszédem elején már utaltam rá – Közép-Európa történelme kétségkívül összefonódik. Ha összevetik az Egyesült Királyság és Franciaország történelmét, biztosan mást látnak, mint ha Lengyelországot hasonlítják Magyarországhoz. Mi sokkal jobban megértjük Lengyelország vagy Csehország történelmét, mint a skandináv országok. Ezért van az is, hogy nekünk könnyebb együttműködnünk. Ugyanez a helyzet a Benelux államokban is. Négy évet éltem Brüsszelben és láttam, hogyan működik a Benelux együttműködés. Ott is a kompromisszumot keresik. Miért?

Belgium kis ország, tízmillió lakossal. Luxemburg még kisebb, még ha gazdaságilag nagyhatalom is. Hollandia ugyan nagyobb, de egyedül nem tud mihez kezdeni. Ezért működik a Benelux együttműködés. Van ugyan egy kisebb fölérendelt-alárendelt viszony a tagállamok között,

hiszen Hollandia nagyobb, mint Luxemburg vagy akár Belgium, de alapvetően mindig kompromisszumra törekednek közös nyilatkozatok elfogadásával.

Azt gondolom, hogy ez logikus és alapvető eleme az európai integrációnak, és Közép-Európa ugyanezt teszi. Ne felejtjük el azt sem, hogy a visegrádi országok együttműködése nem kizárólagos jellegű! A találkozókra mindig kapnak meghívást a szomszédos országok is. Legutóbb például meghívtuk Ukrajnát, amikor a találkozónkon szó volt az ukrán válságról is, illetve arról, hogyan tud a V4 segíteni annak megoldásában.

Ott van még a bevándorlás kérdése. Az szintén olyan téma, amelyben a mi véleményünk eltér a többi országétól. Természetes, hogy vannak nézeteltérések, de ilyenkor az egyetlen megoldás a tárgyalás, tárgyalás és még több tárgyalás!

Ha a V4 országok állampolgárai úgy éreznék, hogy alárendeltként kezelnek minket, a lakosság reakciója negatív lenne. Ezért tartom fontosnak a folyamatos vitát, ugyanakkor úgy érzem, jó, ha a négy ország képes közös állásfoglalást tenni. Ez egészen megváltoztatja a helyzetet. Gyakran veszek részt az Igazságügyminiszterek Tanácsának találkozóin és látom, mennyire fontos az, hogy a négy ország összehangoltan cselekedjen. Ha hasonló – nem feltétlen azonos – véleménnyel állunk elő, az egészen más, mintha a Cseh Köztársaság vagy Szlovákia egyedül állna oda. Azt hiszem, hogy az új technológiák nyújtotta lehetőségekkel ez ma egyáltalán nem nehéz. El sem kell utazni, mert e-mail vagy sms útján elérhetem bármelyik minisztert, ha ki szeretném kérni véleményét egy adott témában. Hiszen Európában a dolgok sokkal „közelebb” vannak hozzánk, mint előtte. Ezért kell hát rendszeres találkozókat szerveznünk és személyes kapcsolatot fenntartanunk. Ezt tapasztalom az európai igazságügyminiszterek többségével kapcsolatban. Európában könnyű, de itt nem uralkodik fölöttünk senki. El kell kerülni, hogy bárki uralja Európát, hiszen, ha például elfogadjuk, hogy Németország dönt, az is egyfajta uralom.

Szintén feltétlenül el kell kerülni a bürokrácia térhódítását. Hiszen, ha a bürokrácia irányít, megszűnik a kommunikáció a tagállamok közt.

Természetesen az is fontos, hogy ez a négy ország, amelyek huszonöt éve együtt dolgozik, az elkövetkező években is együtt munkálkodjon majd.

Az Európai Unió társfinanszírozásával

ISBN 978-963-306-561-7
ISSN 2064-4639